

Kia Salmi

”SYYTÄN SUA ELISABETH REHN”

Affektiiviset ilmaukset Popedan lyriikoissa

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Joulukuu 2023

TIIVISTELMÄ

Kia Salmi: "Syytän sua Elisabeth Rehn": Affektiiviset ilmaukset Popedan lyriikoissa
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kielten kandidaattiohjelma
Suomen kielen opintosuunta
Joulukuu 2023

Kandidaatintutkielman aiheena on affektiiviset ilmaukset Popedan lyriikoissa. Affektiivisuudella tarkoitetaan puhujan kielellisiä keinoja asenteellisuuden tai suhtautumisen ilmaisuun, ja sitä esiintyy usein esimerkiksi syytetelevissä, hellittelevissä tai vähättelevissä kielenkäytön tilanteissa. Lyriikoilla viitataan musiikkikappaleiden sanoituksiin, joiden painettuihin versioihin tutkielma perustuu. Tutkimusaineisto koostuu kahdeksasta Popedan studioalbumista. Albumeilla on yhteensä 108 kappaletta, joista kaksi rajautui tutkimuksen ulkopuolelle niiden instrumentaalisuuden eli lyriikoiden puuttumisen takia. Tutkielman tavoitteena on selvittää, millaisia affektiivisiä ilmauksia Popedan lyriikoissa esiintyy ja kuinka paljon. Lisäksi toisena tutkimuskysymyksenä on selvittää ilmausten erilaisia funktioita ja sitä, mitä niiden avulla pyritään ilmaisemaan.

Tutkimusaineiston käsittelyssä on hyödynnetty lähiluvun ja rakenteellisen tekstianalyysin keinoja. Menetelmänä tekstianalyysi on soveltuva, koska sen lähtökohtana on teksteistä löytyvät monenlaiset merkitykset. Analyysin alussa on lyhyt kvantitatiivisen eli määrällisen analyysin osuus. Määrällinen analyysi perustuu aineiston pohjalta luotuun Excel-taulukkoon, jossa affektiivisuuden ilmaukset on jaoteltu sana- ja lausetason ilmauksiin sekä muihin ilmauksiin. Tutkielman pääpaino on kvalitatiivisessa eli laadullisessa analyysissä, jota täydentävät aineistosta poimitut esimerkit.

Tutkielman teoreettisena pohjana on tähänastinen kielitieteellinen affektiivisuuden tutkimus sekä systeemifunktionaalisen kielentutkimuksen suhtautumisen teoria. Teorian mukaan teksteissä aina jollain tapaa kuvataan todellisuutta sekä luodaan vuorovaikutusta ja tekstuaalisia merkityskokonaisuuksia. Teoriassa tekstianalyttisiä merkityksiä tarkastellaan kolmen merkitystason kautta. Tässä tutkielmassa painottuu intersubjektive merkitystaso, koska siinä keskitytään tekstien kielellisiin ilmaisukeinoihin sekä niissä näkyviin asenteisiin ja puhutteluihin.

Tutkimuksesta käy ilmi, että affektiivisuutta ilmaistaan sanoituksissa runsaasti ja monipuolisilla keinoilla. Olenaisia affektiivisten keinojen funktioita ovat asenteellisuuden, ironian ja huumorin välittäminen. Sanatasolla affektiivisuutta esiintyy etenkin hellittelyn ilmauksissa sekä voima- ja slangisanastoissa. Lusetason tyypillisiä affektiivisuuden keinoja ovat erilaiset puhuttelun tavat sekä retoristen kysymysten esittäminen. Tuloksista on havaittavissa, että affektiivisuuden keinot ovat usein päällekkäisiä ja toisistaan hankalastikin erottuvia. Tutkielma tuottaa tietoa sanoitusten affektiivisuudesta ja synnyttää ideoita jatkotutkimuksesta muun muassa prosodian käyttöön tai identiteetin rakentumiseen liittyen.

Avainsanat: affektiivisuus, affektiiviset ilmaukset, lyriikka, tekstianalyysi, sanoitusten analyysi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1 Johdanto	1
2 Tutkimusaineisto ja -menetelmä	2
2.1 Popedan studioalbumit.....	2
2.2 Lyriikka tekstilajina.....	2
2.3 Lähiluku ja tekstianalyysi	3
3 Teoreettinen viitekehys	5
3.1 Affektiivisuus ja sen ilmeneminen.....	5
3.2 Aikaisempi tutkimus	6
4 Analyysi	7
4.1 Määrällinen analyysi.....	7
4.2 Sanatason ilmaukset.....	7
4.2.1 Hellittelynimet	8
4.2.2 Voima- ja haukkumasanat	9
4.2.3 Slangisanasto.....	10
4.2.4 Deskriptiiviset verbit.....	10
4.2.5 Partitiivien luettelot.....	11
4.2.6 Direktiivit.....	12
4.3 Lausetason ilmaukset.....	13
4.3.1 Puhuttelu	13
4.3.2 Fraasit ja sanonnat.....	15
4.3.3 Retoriset kysymykset	16
4.4 Muut ilmaukset	17
4.4.1 Partikkelien käyttö	17
4.4.2 Asemointi kiellon kautta	18
5 Lopuksi.....	19
6 Lähteet.....	20
Aineistolähteet	20
Kirjalliset lähteet	20

1 JOHDANTO

Teksti välittää aina tietynlaista sävyä, eikä se sävy useinkaan ole mitäänsanomattoman mauton, väriltön tai hajuton. Neutraaleja eivät varsinkaan ole ne manserockin hittilyriikat, joita kuullaan radiosta tai keikkalavoilta. Sen sijaan niistä välittyy mukaansatempaavan voimakasta tunnetta ja asennetta, joiden kielellisiä syntyprosesseja tämä tutkielma pyrkii osaltaan selittämään.

Affektiivisuus (myös ekspressiivisyys, deskriptiivisyys ja emotiivisuus) tarkoittaa kielellisen ilmauksen tunteita, ajatuksia tai asennetta ilmaisevaa funktiota (Tieteen termipankki). Tässä yhteydessä affektilla tarkoitetaan tunnetilaa tai sen muutosta, joka voi näkyä kielenkäytössä eri tavoin. Affektiivinen ilmaus on laaja käsite, joka kattaa konventionaalistuneet konstruktioit ja muut kielenaineokset, joita käytetään suhtautumisen tai asenteen ilmaisuun. Affektiivisiä ilmauksia esiintyy paljon esimerkiksi syyttelyn, kiusoittelun, vähättelyn ja hellittelyn kaltaisissa puhetilanteissa. (VISK § 1707.) Lyriikoilla tarkoitetaan tässä yhteydessä kappaleiden painettuja sanoituksia.

Tutkielmassa tarkastellaan Popedan lyriikoissa esiintyviä erilaisia affektiivisiä ilmauksia. Sellaisia ovat esimerkiksi eksklamatiiviset lausumat, interjektioit, direktiivit, haukkuma- ja voimasanat sekä toiston ja partikkelien affektiivinen käyttö. On mielenkiintoista selvittää, millä eri keinoilla affektiivisuutta ilmaistaan suomirockin kivijalan eli Popedan lyriikoissa, ja millaista laajempaa diskurssia näillä keinoilla mahdollisesti pyritään luomaan.

Tutkielmani avulla etsin vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Millaisia affektiivisiä ilmauksia Popedan lyriikoissa esiintyy, ja kuinka runsasta affektiivinen kielenkäyttö on?
2. Mitä eri funktioita ilmauksilla on, ja mitä niillä halutaan ilmaista?

Affektiivisiin ilmauksiin latautuu teksteissä tietynlaisia mielipiteitä, asenteita ja arvoja. Koska Popeda on yksi Suomen tunnetuimmista ja pitkäikäisimmistä rock-yhtyeistä, se voi lyriikoillaan saavuttaa suuren kuulijakunnan. Affektiivisuuden tutkimus on tärkeää, koska affektiivisuuden käyttö on yksi vaikuttamisen keino.

2 TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄ

2.1 Popedan studioalbumit

Tutkimukseni perustuu Popedan studioalbumeiden alkuperäisiin painettuihin sanoihin, jotka ovat cd-levyjen kansipainatuksissa. Tutkimusaineisto rajautuu kahdeksaan albumiin, joista painetut sanat olivat saatavilla. Nämä kahdeksan albumia ovat *Kans'an Popeda* (1990), *Svoboda* (1992), *H.Ö.N.Ö.* (1994), *500 cc* (1997), *Just!* (2001), *Häkää!* (2005), *Täydelliset miehet* (2008) ja *Voitto* (2011).

Albumeilla on yhteensä 108 kappaletta, joista 106 muodostaa tämän tutkielman aineiston. Kaksi instrumentaalista kappaletta, ”Maapallo” (*Svoboda* 1992) ja ”Huimia öitä, niukasti öljyä” (*H.Ö.N.Ö.* 1994), rajautuivat aineistosta pois, koska ne eivät sisällä lainkaan sanoja eikä niitä siksi voi tarkastella kielitieteellisesti. 106 kappaleen aineistossa jokaisesta sanoituksesta on havaittavissa ainakin yksittäisiä affektiivisia ilmauksia, vaikkakaan aivan jokaista löydöstä ei kandidaatintutkielman rajoissa ole mielekästä esitellä.

2.2 Lyriikka tekstilajina

Sanoitukset soveltuvat hyvin affektiivisuuden tutkimiseen, koska sanoitukset tekstilajina eivät tyyppillisesti ole neutraaleja, vaan niiden yhtenä tehtävänä on välittää tunteita, asenteita, mielipiteitä, kokemuksia ja arvoja. Popedan lyriikat käsittelevät usein elettyä elämää, ja yleisiä teemoja ovat esimerkiksi ihmissuhteet ja niiden synnyttämät tilanteet ja tunteet, päihteiden käyttö sekä kiertue-elämä rock-yhtyeenä. Aineistosta on havaittavissa toistuvia ilon tai surun aiheita, kuten rakkauden löytäminen tai krapula-aamun alakulo. Lyriikka jäljittelee usein tyyliltään puhekielisyyttä, mikä osaltaan lisää affektiivisuuden esiintymistä sanoituksissa. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii toisto ja interjektiot, joita kirjakielisissä teksteissä on vähemmän. (Tiittula 2010.)

Yhtye itse on kuvaillut sanoituksiaan *Hurma*-lehden haastattelussa seuraavasti: ”Niissä pyritään tuomaan esiin kaikenlaisia epäkohtia, ja loput on huumoria. Siellä on sellaisia ihan mitäänsanomattomia rallatuksiakin. Me pyritään tuomaan asiaa esiin huumorin varjolla.” Samassa haastattelussa Mustajärvi totesi: ”Semmoinen ihminen, joka pystyy ajattelemaan omilla aivoillaan löytää kyllä sieltä asiaa”, mikä osaltaan puoltaa tutkielman tekstianalyttistä näkökulmaa. (Kontiainen 2017, 60.)

Kuten albumien painatuksissa yleensä, painetut sanat eivät aina täsmää sanatarkasti laulettuihin sanoihin. Laulettu sanat voivat myös muuttua hieman ajan myötä ja vaihdella eri tilanteissa. Olen ra-

jannut laulettu sanat tutkimukseni ulkopuolelle, koska painetut sanoitukset ovat luonteeltaan pysyvämpiä ja muuttumattomampia. Painatuksissa on muutamia kirjoitusvirheitä eivätkä sanoitukset tekstilajina ole aina muutoinkaan kieliopillisesti korrekteja, mutta nämä seikat eivät ole vaikuttaneet analyysin tekoon saatikka sanoitusten ymmärrettävyyteen tai tulkintaan.

2.3 Lähiluku ja tekstianalyysi

Tutkielmaa varten kävin systemaattisesti läpi rajaamani aineiston ja poimin sanoituksista affektiiviset keinot lähiluvun metodin avulla. Tieteen termipankki määrittelee lähiluvun menetelmäksi, jossa aineistoa luetaan mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja intensiivisesti, jotta voidaan löytää tekstistä temaattisia aineksia. Nämä löytämäni keinot jaottelin eri kategorioihin, esimerkiksi voimasanoihin, hellittelyn ilmauksiin ja retorisiin kysymyksiin. Havaitsin lähiluvun jälkeen, että määrällisesti eniten aineistosta nousivat esiin voima-, hellittely- ja slangisanaston lisäksi erilaiset kiteytyneet fraasit ja sanonnat, puhuttelun keinot sekä direktiivit. Huomio kiinnittyi tässä vaiheessa etenkin *beibi*-sanaan, joka eri kirjoitusasuissaan esiintyi jopa 23 kappaleessa.

Tutkielmassa käsittelen affektiivisuuden eri keinoja kategoria kerrallaan, keskittyen aineistossa eniten käytettyihin keinoihin. Aineiston tutkimisen tueksi loin Excel-taulukon, jossa on listattuna kaikki 106 kappaletta sekä niissä esiintyvät affektiiviset keinot. Taulukon avulla pystyin tehokkaasti laskemaan, mitä keinoja sanoituksissa esiintyy eniten. Tutkielmassa taulukointi toimii kvantitatiivisen eli määrällisen analyysin työkaluna. Analyysissä on ensin määrällisen analyysin osuus, jonka jälkeen aiheen käsittely esimerkkien avulla on kvalitatiivista eli laadullista. Eri kategorioiden keinot on tutkielmassa jaoteltu sana- ja lausetason ilmauksiin sekä muihin ilmauksiin.

Aineistoani tarkastelen rakenteellisen tekstianalyysin keinoin. Tekstianalyysin tärkeimpänä lähtökohdana on se, että teksteistä on löydettävissä monenlaisia merkityksiä. Analyysin avulla voidaan nähdä, millaisia valintoja tekstissä on tehty, millaisia merkityksiä nämä valinnat luovat ja miten merkityksiä syntyy. (Heikkinen 2020.) Tekstejä voidaan analysoida ja merkityksiä eritellä moninäkökuulmaisesti siten, että merkityksiä tarkastellaan eri tasoilla.

Systemis-funktionaalisessa lingvistiikassa affektiivista kielenkäyttöä tarkastelee suhtautumisen teoria. Teoriassa havaitaan kolme merkitystasoa, joita ovat ideationaalinen, interpersoonainen ja tekstuaalinen taso. Käytännössä kaikkia tekstejä voidaan tarkastella näiden kolmen merkitystason valossa, sillä jokaisessa tekstissä jollakin tapaa kuvataan ja arvotetaan todellisuutta (ideationaaliset merkitykset), saadaan aikaan vuorovaikutusta (interpersoonaiset merkitykset) ja luodaan yhtenäisiä, tekstuaa-

lisiä merkityskokonaisuuksia (tekstuaaliset merkitykset). Ideationaaliseen merkitystasoon liittyy käsitteet tekstin välittämästä maailmasta, ja siinä painottuu tekstin sisältö. Tässä tutkielmassa painottuu interpersoonaiset merkitykset, jotka kytkeytyvät muun muassa tekstien kielellisiin ilmaisukeinoihin, niissä näkyviin asenteisiin ja puhutteluun. Tekstuaalinen merkitystaso puolestaan toimii eräänlaisena yhdistävänä tekijänä, jossa huomio kiinnittyy esimerkiksi teksteissä tehtyihin sanavalintoihin. (Juvonen 2007, Heikkinen 2020, 35.)

Tämän tutkielman tekoon ei liity erityisiä tutkimuseettisiä riskejä. Tutkimuksen aineisto on julkista materiaalia. Kirjoittaessa tutkielmaa pidän huolen siitä, että viitataan lähteisiin asianmukaisella tavalla. Aineiston tarkastelussa näkökulma säilyy kielentutkimuksen alalla eikä analyysiin vaikuta esimerkiksi musiikilliset seikat.

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

3.1 Affektiivisuus ja sen ilmeneminen

Tieteen termipankki (2023) määrittelee affektiivisuuden ”kielen, kielellisen ilmauksen tai piirteen tunteita, ajatuksia tai asennetta ilmaisevaksi funktioksi”. Tyypillisesti affektiivisuuden keinoilla tarkoitetaan tapoja asenteellisuuden tai suhtautumisen ilmaisuun. Ilmiöstä esiintyy kahta kirjoitusasua, affektiivisuus ja affektisuus, jotka ovat keskenään synonyymeja. Myös termit ekspressiivisyys, deskriptiivisyys ja emotiivisuus viittaavat samaan asiaan. Selkeimmin affektiivisuutta on havaittavissa erilaisissa päivittelyissä, sadatteluissa, käskyissä ja pyynnöissä (Karvinen 2014).

Affektiivisuudesta on löydettävissä eri tieteenaloilla hieman toisistaan poikkeavia määritelmiä. Tässä tutkielmassa tulkiten affektiivisuuden kuten Suomen iso kielioppi sen määrittelee pykälässä 1707: ”Affektiivisilla ilmauksilla tarkoitetaan tässä kieliopissa sellaisia konventionaalistuneita konstruktioita ja muita kielenaineksia, joilla puhuja voi osoittaa suhtautumistaan tai asennoitumistaan puheenalaisen asiaan tai puhekumppaniinsa.” Määritelmä on tarkoitukseen pätevä, koska se on lingvistinen ja soveltuu hyvin suomen kielen tutkimukseen.

Kenties selkeiden affektiivinen lataus näkyy erilaisissa haukkuma- ja voimasanoissa (esim. *mokoma*, *hemmetti*) sekä interjektioissa (esim. *hyi*, *voi*) (Karvinen 2014). Affektiivisesti latautuneita ovat usein myös eksklamatiiivilauseet eli huudahduslauseet. On kuitenkin muistettava, etteivät mitkään konstruktioit välttämättä erikoistu vain tietyn asenteen ilmaisuun, vaan samalla konstruktiolla voidaan osoittaa jopa keskenään päinvastaisia asenteita. Esimerkkinä tästä toimii päivittely ”*Mikä ilma!*”, joka voi käyttötilanteesta riippuen olla joko ihasteleva tai kauhisteleva. (VISK §1707.)

Affektiivisuutta ilmaistaan affektiivisilla johdoksilla, kuten pienuutta ilmaisevalla johdoksella *-nen* (esim. *kirjanen*) tai *-li* (esim. *koiruli*). Myös äänteellisesti kuvailevat sanat (esim. *tökkiä*, *korsto*) ja slangisanat ovat usein affektiivisesti latautuneita. Näiden lisäksi affektiivisena keinona voidaan käyttää liioittelevia kvanttoriadverbejä (esim. *aina*, *ei koskaan*) sekä kieliopillisia partikkeleja (esim. *muka*, *onpa*). Typografian tasolla myös isojen kirjainten, toiston ja huutomerkkien käyttö voidaan tulkita affektiiviseksi. (Karvinen 2014.)

Affektiivisuutta esiintyy kaikilla kielen tasoilla, myös prosodiassa, johon sisältyy muun muassa äänen sävyyn, voimakkuuteen, korkeuteen ja rytmiin liittyvät tekijät. Koska tämä tutkielma perustuu kirjoitettuun aineistoon, ei aineiston analyysissä oteta huomioon äänenkäytön seikkoja, vaikka aineisto

liittykin musiikkiin. Affektiivisuuden ilmauksiin ei tule myöskään sekoittaa tunnekausatiivilauseita (esim. *päättäni särkee, minua harmittaa*). Tunnekausatiivilauseet ovat esimerkki pelkästä tunteiden kuvailusta, joka on eri asia kuin asennoitumisen osoitus affektiivisella keinolla. (VISK §1711.) Affektiivisuudesta on relevanttia puhua silloin, kun kielellisellä ilmaisulla osoitetaan jonkinlaista suhtautumista tai asenteellisuutta nimeämättä välttämättä mitään tunnetilaa (Visapää 2013). Visapään mukaan affektiivisuus on vuorovaikutuksen läpäisevä ilmiö, minkä takia yksittäisten affektiivisten keinojen erittely saattaa tuntua keinotekoiselta. Vuorovaikutuksessa ja teksteissä affektiivisillä keinoilla on tapana esiintyä limittäin, ja muun muassa tämän vuoksi keinojen kategorisointi voi vaikuttaa joissakin tapauksissa yksinkertaistavalta.

3.2 Aikaisempi tutkimus

Affektiivisuudesta ei ole toistaiseksi tehty paljoa tutkimusta ainakaan tekstianalyttisestä näkökulmasta. Sitä voidaankin pitää suhteellisen nuorena, mutta kenties kasvavana tutkimuksen alana. Tutkimustiedon vähyys myös yleisesti sanoituksiin liittyen voi johtua aiheen keveydestä tai siitä, että aihe sijoittuu kielen- ja kirjallisuudentutkimuksen välimaastoon.

Virittäjä-lehdessä affektiivisuudesta ovat kirjoittaneet muun muassa Riitta Juvonen (2007), Laura Visapää (2013) ja Hannele Forsberg (2019). Lähimpänä tämän tutkielman aihetta on Visapään artikkeli ”Itsenäiset infinitiivit affektin ja empatian konstruktiona”, jossa A-infinitiivikonstruktioiden affektiivisuuden lisäksi käsitellään affektin ja affektiivisuuden käsitteitä laajemminkin.

Muissa kielitieteellisissä artikkeleissa affektiivisuutta on lähestytty vaihtelevista näkökulmista, kuten kirjoitustulkauksen näkökulmasta Liisa Tiittulan (2010) artikkelissa ”Miten kirjoitustulkkaus välittää puheen affektisuutta?” ja metaforiin liittyen Eliisa Vainikan ym. (2020) artikkelissa ”Kilpailukykyloikasta ruutitynnriin: Metaforat ja affektiivisuus poliittisen kriisin journalismissa”. Affektiivisuuden määrittelyssä suuri apu on ollut Kati Karvisen (2014) artikkeli ”Affektiivisuutta voi joskus olla vaikea määritellä”.

Opinnäytetasolla affektiivisuutta ovat eri näkökulmista tutkineet muun muassa Susanna Kokko (2016) pro gradu -tutkielmassaan *Affektiivisuuden kielellinen ilmaiseminen Oikotie Asunnot -Facebook-sivuston kommentoinnissa* sekä Piia Ahonen (2019) pro gradussaan *Affektisuuden kielelliset ilmaisukeinot ja parisuhteen ylläpitäminen sota-ajan kirjeenvaihdossa*. Lisäksi sanoitusten affektiivisuutta sivutaan Jarmo Korhosen (2018) teoksessa *Fraseologia: Kiinteiden sanayhtymien tutkimus*, jossa käsittelyssä on musiikkiteksteissä käytetyt fraasit ja niiden affektiivisuus.

4 ANALYYSI

4.1 Määrällinen analyysi

Sanatasolla affektiivisuutta näkyy eniten erilaisissa hellittelysanoissa, voima- ja haukkumasanoissa sekä slangisanoissa. Excel-taulukossa olen laskenut, monessako kappaleessa kyseinen keino esiintyy. Koska kyseessä on lyriikka, sama sana saattaa toistua esimerkiksi kertosaäkeistössä useita kertoja, mutta tätä en ole ottanut analyysissä huomioon. Tutkimuksessa olen siis laskenut, kuinka monessa kappaleessa tietty keino esiintyy. Tarkoituksena kun ei ole keskittyä yksittäisen keinon esiintymistiheyteen kappaleen sisällä, vaan yleisemmin sanoituksissa käytettyihin affektiivisuuden ilmaisuihin. Jokaisen esiintymiskerran laskeminen nostaisi huomattavasti havaintojen määrää, mutta ei olisi tutkimuskysymyksiin vastaamisen kannalta mielekäästä.

Hellittelysanoja esiintyy 31 eri kappaleessa, joista 23:ssa ilmauksena on *beibi* tai jokin muu sanan kirjoitusasu, kuten *peipi*. Toiseksi käytetyin sanatason keino on voima- ja haukkumasanat, joita esiintyy 25 kappaleen sanoituksissa. Käytettyjen voimasanojen joukko on hellittelysanastoa paljon monipuolisempi eikä mikään yksittäinen voimasana esiinny aineistossa muutamaa kertaa useammin. Eniten toistuva voimasana on *vittu*, joka sekin eri muodoissaan esiintyy vain viidessä aineiston kappaleista. Slangisanojen affektiivista käyttöä on havaittavissa 17 eri kappaleessa, ja yleisiä sanoja ovat esimerkiksi *duuni*, *dokata* ja *bailata*.

Lausetasolla aineistosta nousee esiin 18 kappaleessa vastaanottajan puhuttelu, jota voidaan pitää affektiivisena keinona. 15 sanoituksessa affektiivisuutta luodaan retoristen kysymysten avulla ja 11 sanoituksessa erilaisten direktiivien kautta. Lisäksi aineistossa esiintyy äänteellisesti kuvailevia sanoja, interjektioita, partitiivilistauksia, fraaseja ja sanontoja sekä affektiivista partikkelien käyttöä.

4.2 Sanatason ilmaukset

Sana on kielen pienin itsenäinen merkitysyksikkö. Sanan määrittelyyn voidaan käyttää myös käsitettä *lekseemi*, joka sisältää kaikki tietyn perussanan taivutusmuodot. Tekstianalyttisestä näkökulmasta on olennaista tietää, millaisesta vaihtoehtojen valikoimasta tietty sana tai sen esiintymismuoto on valittu, koska valinta itsessään tuo ilmi merkitystä ja kertoo kielenkäyttäjän tarkoituksista. Lekseemin käsite on tärkeä myös leksikaalistumisen hahmottamisessa. Leksikaalistumisella viitataan kehitykseen, jossa useasta morfeemista koostuva yksikkö tiivistyy yhä sanamaisemmaksi kokonaisuudeksi

(VISK §166). Leksikaalistumista näkyy sanatasolla esimerkiksi voimasanoissa. Sanavalinnoilla on teksteissä olennaisesti valtaa, ja sanoilla tehdään paljon muutakin kuin vain nimetään asioita. Sanoilla viitataan, arvotetaan ja muokataan todellisuutta ja luodaan uusia merkityksiä. Niillä voidaan viitata ajatuksiin, tunteisiin, toisiin sanoihin ja teksteihin. Sanasto ei ole muusta kielenkäytöstä irrallinen taso, vaan se liittyy olennaisesti kielikykyymme, ympäröiviin rakenteisiin, kielenkäyttötilanteisiin ja niihin liittyviin kulttuurisyhteiskunnallisiin merkityksiin. (Heikkinen 2020, 63–64.)

4.2.1 Hellittelynimet

Tyypillisesti erilaisia hellittelyn ilmauksia suunnataan etenkin romanttisen kiinnostuksen kohteille, lapsille tai lemmikkieläimille. Kaikissa tämän tutkimusaineiston hellittelyissä kohteena on romanttinen tai seksuaalinen kumppani. Tutkimusaineistossa esiintyviä hellittelyyn käytettyjä sanoja ovat *beibi*, *beibe*, *babe*, *peipi*, *rakas*, *kulta*, *kultu*, *kultanen*, *hani*, *leidi*, *neiti*, *neitonen* ja *äijäkulta*.

Hellittelysanoille on aineistossa tyypillistä esiintyä persoonapronominin *minä* genetiivin jälkeen, kuten esimerkissä 1. Omistusmuodolla vahvistetaan sitä seuraavan sanan affektiivista merkitystä ja tietynlaista yhteenkuuluvuuden tunnetta esimerkiksi parisuhteeseen viitaten.

Hellittelyn ilmausten affektiivisuudelle olennaista onkin kiintymys ja puhujien läheinen suhde toisiinsa. Aineistossa näkyy myös slangin vaikutteet lainasanan *beibi* eri kirjoitusasuissa. Beibittely ei ole tulkittavissa hellyydenosoituksista kaikkein romanttisimmaksi vaan se toisinaan esiintyy lyriikoissa eräänlaisena täyttösananana. Suuri käyttötiheys lieventää hieman ilmauksen affektiivisuutta.

1. [...]

Annas kun mä kerron yhen jutun sulle
Kun mä vein **mun beibin** autoajelulle
[...] (Kovan päivän ilta, *Voitto* 2011)

Toinen hellittelyn keinon kanssa usein esiintyvä ilmiö on vastaanottajan eli hellittelyn kohteen puhuttelu yksikön toisessa persoonassa (esimerkit 2 ja 3). Puhuttelu ohjaa tekstin tietylle vastaanottajalle, mikä osaltaan lisää viestin affektiivisuutta. Puhuttelu myös tehostaa erilaisten kysymysten, pyyntöjen ja käskyjen merkityksiä (esimerkki 2).

2. [...]

Täyspakkaus selässä,
fillarilla Ivaloon, **beibe**

Kai sä mua jaksat odottaa, **beibe**
 [...] (S.A. Int, *Häkää!* 2005)

3. [...]

oi Aino, mä rakastan sua

sun kanssasi haluan avioitua

Sekoitat **beibe**, mun sekaisen pään

mä jään, ikävöitymään

[...] (Aino, *Täydelliset miehet* 2008)

On yleistä ja tyypillistä, että eri affektiivisuuden ilmaisut esiintyvät keskenään limittäin ja samanaikaisesti, mikä tekee rajanvedosta haastavaa. Direktiiveihin keskitytään kuitenkin pääosin alaluvussa 4.2.6 ja puhuttelun keinoihin alaluvussa 4.3.1.

4.2.2 Voima- ja haukkumasanat

Tutkimusaineistossa käytettyjä voima- ja haukkumasanoina ovat *vittu*, *vituttaa*, *jumalauta*, *jumalaare*, *saatana*, *helvetti*, *horna*, *perkele*, *piru*, *paska*, *kusipää*, *huora*, *ryssä*, *ähläm* ja *ämmä*. Kenties merkityksellisin voimasanoista on Popedan solisti Pate Mustajärven tunnusmerkiksi muodostunut *jumalaare*, joka tosin tämän tutkielman aineistossa näyttäytyy yllättävän vähäisenä, vain kolmessa sanoituksessa. Aineistossa *jumalaaren* päätoiminen affektiivinen käyttötarkoitus on esimerkin 4 kaltainen päivittely. Päivittelyn yhteydessä affektiivisuus on usein voimakkaimmillaan (Karvinen 2014).

4. [...]

Se oli kovan päivän ilta

Jumalaare, mikä yö!

Ihme että vielä sydän lyö

[...] (Kovan päivän ilta, *Voitto* 2011)

Tutkimusaineistosta havaitsin myös toistuvan, luovan tavan yhdistää yleisiä voimasanoja arkisanastoon (esimerkit 5 ja 6). Näin tuodaan ilmaukseen voimakkaasti turhautunutta tai vähätteleväää sävyä. Ilmauksissa affekti eli vaikkapa vihastuminen puretaan ulkopuoliseen tekijään kuten salaattiin.

5. En tiedä missä

teknohelvetissä

järki alko jätättää

[...] (Kaasu pohjaan jää, *500 cc* 1997)

6. Maistu ei yrttiteet
ei **salaatinperkeleet**
[...] (Yhä virtaa Don, *Voitto* 2011)

4.2.3 Slangisanasto

Slangi on yleiskielestä tietoisesti poikkeava kielimuoto. Tyypillisesti slangi-sanalla viitataan nykyslangiin, jolla tarkoitetaan erityisesti pääkaupunkiseudun nuorten käyttämää kielimuotoa ja sen sanastoa. Slangin ilmauksiin liittyy usein voimakas affektiivinen sävy, minkä vuoksi sanastoaines myös muuttuu nopeasti. (Tieteen termipankki, VISK §1707.) Tyypillistä slangisanastoa Popedan lyriikoissa edustavat muun muassa sanat *duuni*, *lande*, *staili*, *stydi*, *viba*, *diili*, *böönä*, *mimmi*, *kundi*, *jätkä*, *skidi* ja *faija* sekä verbeissä esimerkiksi *bailata*, *dokata*, *skoijata*, *tsiigata*, *digata* ja *funtsia* (esimerkit 7 ja 8). Slangin käytöllä ilmaukseen luodaan arkisen rentoa tai jopa alatyylistä sävyä.

7. [...]

Hän **diggaa** kiellettyä hedelmää

Aistikkaasti kenossa pää

[...] (Himo Mäkinen, *Kans'an Popeda* 1990)

8. [...]

Mun päiväkirjaani ei voi lukee

Siinä on vain sensuroitavaa

Skidit kirkuis tukee,

jos sen lapset käsiin saa (Ei lasten käsiin, *Häkää!* 2005)

Aineistosta käy ilmi, että Popedan lyriikoissa esiintyvät slangisanat ovat tyypillisesti hyvin tunnettuja ja merkitykseltään selviä. Tällaisten sanojen käyttöalue ei varsinkaan nykyaikana rajoitu pelkkään pääkaupunkiseutuun. Tämä voi osaltaan selittää sitä, miksi Popedan lyriikoissa käytetään niin runsaasti slangia, vaikka se on tamperelainen yhtye.

4.2.4 Deskriptiiviset verbit

Deskriptiivisiksi sanoiksi kutsutaan onomatopoeettisia ja muita sellaisia sanoja, jotka äänneasultaan muistuttavat sitä, miltä jokin asia esimerkiksi kuulostaa tai tuntuu. Tällaiset sanat ovat luonteeltaan voimakkaan affektiivisia, koska ne välittävät tehokkaasti puhujan tunteita ja asenteita. On täysin eri

asia esimerkiksi *puhua* kuin *lässyttää* tai *supattaa*. Aineiston lyriikoissa havaitsin deskriptiivisyyttä esiintyvän etenkin verbeissä.

9. [...]

Kutsu korvissani

soi ja **jytisee**

Äänihuulillani

räkä **tirisee**

[...] (Lilli Kupponen, *Kans'an Popeda* 1990)

Esimerkissä 9 on kaksi onomatopoeettista verbiä *jytistä* ja *tiristä*, jotka lausuttuina kuvailevat hyvin sitä ääntä, jota ne merkitsevät. *Jytistä* ja *tiristä* kuuluvat niin sanottuihin *ise*-verbeihin, jotka ovat johdosmuoteissaan aina deskriptiivisiä. Lisäksi aineistossa näkyy samanlaista kuvailevuutta liikkumisen eri tavoissa: *rämpä*, *kömpiä*, *mönkiä*, *tempaista* ja *hiippailla*. Deskriptiivisissä sanoissa tyyppillisesti esiintyy tavallista sanastoa enemmän etisiä sointuvokaaleja *y*, *ä* ja *ö*, mikä näkyy myös aineistosta poimituista esimerkeistä. (VISK §154.)

4.2.5 Partitiivien luettelot

Tutkielman aineistosta tein havainnon, että ilmiöiden ja tapahtumien kuvailuun käytetään lyriikoissa usein partitiivimuotoja. Esimerkin 10 musiikkikappale alkaa miljöön kuvailulla, jossa partitiivimuotoa hyödynnetään määrällisyyden kuvauksessa. Ison suomen kieliopin (§1733) mukaan partitiivimuotoisella lausumalla voidaan ilmaista jonkin asian toistuvuutta, paljoutta tai rajattomuutta. Se on kuvailun keinona affektiivinen, koska sitä voidaan käyttää esimerkiksi liioittelevissa, ironisissa ja humoristisissa ilmauksissa. Esimerkissä 10 partitiivia käytetään affektiivisesti tunnelman luomiseen, jotta kuulija voi kuvitella itsensä mukaan tilanteeseen. Kuvatun hetken voidaan myös ajatella edustavan generistä lauantai-iltaa, jolloin partitiivi tuo suuren määrällisyyden lisäksi mukanaan tunteen toistuvuudesta. Samanaikaisesti affektiivisuutta lisää myös vastakohtien *kuuma* ja *kylmä* vertailu keskenään.

10. Lauantai-ilta, **naisia, melua**
Kuumia huoneita, kylmiä juomia
 [...] (Wartburg-rock (Jätäntäntähän), *Kans'an Popeda* 1990)

11. [...]

Lasien ja pikareiden **helinää ja suhinaa**

Ääni yltyy karjunnaksi

Sota vielä hurjemmaksi

Tasajalkahyppelyä, itkua ja puhinaa

[...] (Lentäviä lautasia, *Voitto* 2011)

Esimerkissä 11 korostuu määrällisyyden lisäksi toistuvuus, kun intensiivistä riitatilannetta kuvataan luettelemalla sen tapahtumia partitiivimuodossa. Tilanne kuvattaisiin todennäköisesti eri tavalla, mikäli kyseessä olisi ensimmäinen tai ainoa kerta, kun joku hyppii tasajalkaa raivosta taikka itkee. Nyt hyppelykerta on yksi muiden joukossa, ja samalla paljous korostuu; tilanteeseen liittyy runsaasti tai jatkuvasti negatiivisia tunnereaktioita. Partitiivien käyttö vaikuttaa myös tekstin asenteellisuuteen. Kun tasajalkahyppelyä tapahtuu paljon tai toistuvasti, siitä puhutaan tietyllä tavalla normaalimpana ja asenne sitä kohtaan on jatkuvassa määrin kyllästyneempi eikä niinkään yllättynyt.

4.2.6 Direktiivit

Ison suomen kieliopin (VISK §1645) mukaan direktiivi on kuulijaa ohjaileva lausuma, jolla voidaan muun muassa käskää, kehottaa, pyytää, neuvoa, suositella tai varoittaa. Sen tarkoituksena on saada puhuteltava toimimaan tai olemaan toimimatta tietyllä tavalla. Direktiivit aktivoivat kohdettaan ja odottavat vastauksena jonkinlaista toimintaa. Tällöin direktiiviin on sisäänrakennettuna puhujan mielipide tai ajatus siitä, miten pitäisi toimia, ja tämä funktio tekee direktiivien käytöstä affektiivista. Tyypillisin direktiivi on yksinkertainen imperatiivi- eli käskylause, kuten esimerkin 12 kehoitus *kertokaa*.

12. [...]

Turhaanko join kaikki firmat ja visakortin

talonmiehen polkupyöränkin

Poltan vihreen nortin, **kertokaa**,

mä kuinka selviän – ees huomiseen!

[...] (Taivaan portilla, *Häkää!* 2005)

Direktiivit kuuluvat puhuttelun kohteeseen suuntautuvaan modaalisuuteen. Modaalisuudella tarkoitetaan asioiden todennäköisyyden, mahdollisuuden, varmuuden, pakollisuuden tai toivottavuuden arvioita. Yleisiä modaaliverbejä ovat muun muassa *täytyä*, *pitää*, *tarvita*, *voida*, *saada* ja *pystyä*. Kun direktiiviin sisältyy modaalinen ilmaus, lausumassa näkyy puhujan arvot ja asenteet. Direktiivin esit-

täjä siis käskiessään kertoo, millainen toiminta on hänestä tärkeää tai toivottavaa. (VISK §1551, §1645.)

Esimerkissä 13 modaalisuutta ilmaistaan tyypillisellä *täytyä*-verbillä. Direktiivin kohteen on siis suotavaa, toivottavaa ja pakollistakin mennä eteenpäin. Katkelmassa modaalisuuden ilmaisuun käytetään myös konstruktiota *on tehtävä*, jolla on samanlainen velvoittava vaikutus.

13. [...]

miehen **täytyy** mennä eteenpäin

miehen **on tehtävä**, mitä miehen **on**

tehtävä

[...] (Ilmalaiva, *Voitto* 2011)

14. [...]

Sä vapaasti valita **saat**

vapaasti valita **saat**

kun sinut määrättiin vapaasti valitsemaan

sä vapaasti valita **saat**

sanoi hän jonka valita **saan**

tosin vain tästä apinaläjystä

[...] (Kansainvälinen herran pelko, *Svoboda* 1992)

Esimerkissä 14 on käskyttämisen sijaan kyse sallimisesta ja vapaasta valinnasta, tai ainakin sen iluusiosta. Lyriikassa kritisoidaan yksilön valinnanvapauden rajoittamista ja manipulointia. Siinä puhuttelun kohteelle toistellaan sallivaa *saada*-modaaliverbiä, vaikka valinta on tehtävä ulkopuolisen tahon määräyksestä ja vain epäkelvoiksi koettujen vaihtoehtojen väliltä. Direktiivit liittyvät usein lausetason ilmauksiin, joita käsitellään seuraavassa luvussa. Direktiiveihin liittyy olennaisesti puhuttelun keinot, koska direktiivi on aina suunnattu jollekulle taholle.

4.3 Lausetason ilmaukset

4.3.1 Puhuttelu

Kenties yleisin puhutteluun liittyvä kysymys on se, tulisiko keskustelutilanteen toista osapuolta sinutella vaiko teititellä. Pronominin valinta vaikuttaa osaltaan vuorovaikutukseen ja tekstin interpersoonnaisiin merkityksiin. Pronominilla asemoidaan itseä suhteessa toiseen, eli sillä voidaan lisätä tai vähentää sosiaalista etäisyyttä. (Heikkinen 2020, 128–129.) Tyypillistä on, että ylempiarvoisia henki-

löitä ensisijaisesti teititellään, ja he voivat tehdä aloitteen niin sanottuihin sinunkaappoihin eli sinutteluun siirtymiseen. Epämuodollisissa puhuttelutilanteissa, kuten tämän tutkielman tapauksessa Popedan lyriikoissa, harvemmin teititellään. Sen sijaan melko yleistä yleisön sinuttelu eli puhuttelu yksikön toisessa persoonassa (esimerkki 15). Tällöin puhuttelulla ei viitata kehenkään tiettyyn sanoituksessa esiintyvään henkilöön, vaan puhuttelua käytetään tapana jakaa kokemusta itsestä, vahvistaa sanomaa ja aktivoida viestin vastaanottajaa. Puhuttelu ei useinkaan ole itsessään välttämätöntä, vaan sillä on vetoavuutta lisäävä tehtävä (VISK §1651).

15. [...]

kai muistat sen, oon sentään mies!

Näin kuiskaan hiljaa todeten, oon sentään mies

Kai sinä myöskin muistat sen, oon sentään mies! (On se sentään mies, *H.Ö.N.Ö.* 1994)

Kuulijoiden puhuttelun lisäksi tutkimusaineistossa puhutellaan myös suoraan tiettyjä henkilöitä, erisnimellä tai ilman (esimerkit 16 ja 17). ”Syytän sua Elisabeth Rehn” lienee yksi Popedan tunnetuimmista säkeistä. Siinä sanoituksen minäpuhujan ahdingon syyksi tiivistyy ja henkilöityy entinen puolustusministeri Rehn, joka teki työtä naisten vapaaehtoisen asepalveluksen mahdollistamiseksi Suomessa. Näin laajempi, aikanaan puhuttanut poliittinen puheenaihe pienennetään henkilökohtaiseksi torailuksi ja syyttelyyn syntyy humoristinen sävy.

16. [...]

Kuulin Karoliinan lähteneen
jätti tänne vaikeroimaan kotipiikseen

Syytän sua Elisabeth Rehn

mun naiseni on kapiainen

[...] (Kersantti Karoliina, *Svoboda* 1992)

17. [...]

Ei ole lupaa ei oikeuttakaan

juottaa maljaa näin katkeraa

hei baarimikko voitko ojentaa jotain punaista ja makeaa

[...] (Punaista ja makeaa, *Svoboda* 1992)

Puhutteluilmauksiin on myös tyypillistä liittää jokin huomionkohdistin kuten *hei* (esimerkki 17) (VISK §1078). On myös huomioitava, etteivät affektiiviset keinot esiinny toisistaan eroteltavina ja yksittäisinä, vaan esimerkiksi puhuttelun tavat, erilaiset käskyt, pyynnöt ja kysymykset liittyvät usein samoihin ilmaisuihin.

4.3.2 Fraasit ja sanonnat

18. [...]

Ja leidit huokaa:

”**Miks pojat saa olla poikia aina?**” (Pojat on poikia, *Voitto* 2011)

Esimerkin 18 kappaleen nimi ”Pojat on poikia” on fraasina asenteellinen. Sillä normalisoidaan poikien huonompaa tai aggressiivisempaa käytöstä, ja siihen liittyy oletus tällaisen käytöksen hyväksyttämistä sukupuolen perusteella. Pojilta siedetään sellaista käytöstä, josta tyttöjä sen sijaan nuhdeltaisiin. Sanoituksessa on feministiseksikin tulkittavissa oleva näkökulma, jossa naiset kritisoivat parhaat päivänsä nähnyttä fraasia. Kysymyksessä affektiivisuutta lisää myös kesto ilmaiseva adverbti *aina*, jolla voidaan viitata siihen, että huonoa käytöstä katsottaisiin läpi sormien liian usein tai liian myöhään, myös poikien kasvaessa miehiksi.

19. [...]

Mikä laulaen tulee, se tulee

ja siihen jää, siihen jää

Ja kun se menee, se menee

ja viheltelee mennessään

[...] (Mikä laulaen tulee, *Häkää!* 2005)

Asennetta ilmaisee myös sanonta ”mikä laulaen tulee, se viheltäen menee” (esimerkki 19). Sanontaan sisältyy oletus siitä, ettei mikään helposti ansaittu ole pitkäkestoista, vaan se voi yhtä vaivattomasti myös kadota. Suomalaisen nöyrältä asenteeltaan se muistuttaa sananlaskua ”joka kuuseen kurkottaa, se katajaan kapsahtaa”, joka varoittaa liian kunnianhimon riskeistä. Sanonnat yhdistyvät ajatukseen siitä, että esimerkiksi elannon eteen on tehtävä paljon työtä kuitenkin tavoittelematta ylettömän suuria päämääriä. Mustajärven astetta positiivisempänä versiona tunnetaan sanonta ”mikä laulaen tulee, antaa tulla vaan”, mikä viitanee menestykseen ja itsensä elättämiseen musiikkitaiteella.

20. [...]

Sitten, lähetään bailaamaan

Ei jäädä tuleen makaamaan!

[...] (Telakalla, tehtaassa, raksalla, *Just!* 2001)

Yhtenä aineistoesimerkkinä fraasien affektiivisesta käytöstä on sanonta ”ei saa jäädä tuleen makaamaan” (esimerkki 20). *Tuntemattomasta sotilaasta* tunnetuksi tullutta, ehdottomalla sisulla latautu-

nutta, mutta samanaikaisesti kannustavaa fraasia käytetään nykyaikana yleisesti vastoinkäymisten yhteydessä muistutuksena siitä, ettei koskaan sovi luovuttaa. Sanoituksesta huokuu manselainen identiteetti, kun tunnetuin tamperelainen yhtye siteeraa Väinö Linnaa.

4.3.3 Retoriset kysymykset

Retorinen kysymys määritellään Isossa suomen kieliopissa (§1705) sellaiseksi lausumaksi, johon ei odoteta vastausta vaan korkeintaan samanmielisyyden ilmaisua. Tällaiset odotukset ovat sanoituksille luontevia, koska tekstilajin muodon takia esitettävälle kysymyksille ei voida odottaa kuulijalta vastauksia. Retorista kysymystä voidaan käyttää tekstissä affektiivisena keinona siten, että lausumalla tuodaan ilmi jokin asenne tai käsitys, jonka oletetaan muiden jakavan. Retoriseen kysymykseen sisältyy usein affektiivisestikin latautunut väite: ”Se toimii väitteenä, johon puhuja sitoutuu ja joka tavallaan sisältää sekä kysymyksen että siihen tarkoitettun vastauksen”. (VISK §1705.)

21. [...]

Se on totuus ikuinen

että nää baarit ei lohduta tiedän sen,

mut mitä muuta mä tekisin,

aseman katoltako pommilla hyppäisin?

[...] (Minä, sinä ja Mannerheim, 500 cc 1997)

22. [...]

Mä olen juntti, mä olen juntti

kumpikohan meistä on onnellisempi?

[...] (Juntti, Täydelliset miehet 2008)

Esimerkkien 21 ja 22 kysymyksiin odotetaan kuulijalta vastaukseksi samanmielisesti myötäillen suhtautuvaa asennetta. Lisäksi varsinkin esimerkin 22 kysymyksestä on johdettavissa väitelause, jonka voisi muotoilla esimerkiksi: ”Minä olen junttina sinua onnellisempi”.

23. [...]

Ylösveto, nokka pystyyn, taivas aukeaa

Uusi koitos, laskeudutaan hitaammin

Kuinka kummassa mä jälleen kerran tästä selvisin?

[...] (Lentolupakirja, Täydelliset miehet 2008)

Esimerkki 23 on muita kysymyksiä lievemmin affektiivinen. Se on tyypillinen, puhujalle itselleen esitettävä retorinen kysymys, jossa jotakin asiaa pohditaan epävarmasti. Ilmauksessa on ihmettelevä ja päivittelevä sävy eikä kenenkään oleteta tietävän vastausta kysymykseen.

4.4 Muut ilmaukset

4.4.1 Partikkelien käyttö

Sana- ja lausetason ilmausten lisäksi aineistossa esiintyy runsaasti myös muunlaisia ilmauksia. Olen naisimpana keinona käsitellään tässä luvussa partikkelien affektiivista käyttöä sanoituksissa. Sekä esimerkissä 24 että 25 mainitaan kieltopartikkeli *tuskin*, joka esiintyy usein samanlaisissa, merkitykseltään kielteisissä yhteyksissä kuin ilmaus *ei kai*. Molemmissa esimerkeissä tekstin minä epäilee ja vähättelee omaa pystyvyyttään. Koska partikkelilla ilmaistaan jonkin asian epätodennäköisyyttä tai epäilyttävyyttä, liittyy siihen aina jonkinasteinen asenteellisuus ja affektiivisuus. (VISK §1614.) Todennäköisyyden ja suotavuuden arvioinnin kautta siihen liittyy myös aiemmin käsitelty modaalisuus. *Tuskin* voi siis näyttäytyä tekstissä myös lievästi kieltävänä ilmauksena.

24. [...]

yksin **tuskin** koskaan sitä enää kokoon saan

Tahdotko mut **tosiaan**

suhteeseen vakavaan

[...] (Tahdotko mut tosiaan, *H.Ö.N.Ö.* 1994)

25. [...]

Mä ryypään ja mokaan

muka naisia pokaan

tuskin osaan sanoo edes kissaa

[...] (Juntti, *Täydelliset miehet* 2008)

Ison suomen kieliopin (VISK §805) mukaan *tosiaan*-sanaa voidaan käyttää lisäävänä lausumapartikkelina silloin, kun mainitaan jokin sellainen asia, josta on ollut puhetta jo aikaisemminkin. Esimerkin 24 lyriikan tapauksessa sanalla on pikemminkin sanoman intensiteettiä lisäävä vaikutus. *Tosiaan*-sanaan liittyvä varmistelun tai epäuskon sävy peilautuu esimerkissä edellisen säkeen itsensä vähätellyyn *tuskin*-kieltopartikkelilla. Näin vertautumalla kaksi ilmausta siis lisää toistensa tehoa ja vahvistaa lyriikan affektiivisuutta.

Suomen etymologisessa sanakirjassa kuvaillaan, että partikkeli *muka* ilmaisee sitä, että puhuja pitää jotakin väitettä tai toimintaa epätotena tai teeskentelynä. Partikkeli liittyy myöskin modalisuuteen, koska se ottaa kantaa jonkin asian todennäköisyyteen. Esimerkissä 25 viitataan siihen, että väite minäkertojan onnistumisesta naisten iskemisessä on osin tai kokonaan valetta. Aineistosta ei kuitenkaan käy ilmi, onko valheellinen väittämä naisten hurmaamisesta minäkertojan omaa päänsisäistä pohdintaa vai yleisempi, muidenkin tietoisuudessa oleva epäiltävä uskomus. Joka tapauksessa on selvää, että partikkeleiden avulla luodaan sanoituksissa esille vahvaa asenteellisuutta.

4.4.2 Asemointi kiellon kautta

Lisäksi aineistosta nousi esiin mielenkiintoinen ilmiö, jota tarkastellaan esimerkeissä 26 ja 27. Lyriikkakatkelmassa yhdistyy monta affektiiviseksi tulkittavaa keinoa. Kummassakin esimerkissä puhuja asemoi itsensä kiellon kautta, ja asemointi on affektiivisesti latautunut. Latausta lisää esimerkiksi 26 *mikään*-kvanttoripronominin käyttö ja esimerkissä 27 *-kään*-liitepartikkeli.

26. [...]

siirryin juuri kertosaakeeseen

kun ne ohjas mut eteiseen

ja ne nauroi ja sanoi **etten ole mikään Brian May**

[...] (Uskon vielä Rolling Stonesiin, *H.Ö.N.Ö.* 1994)

27. [...]

Kyllä täytyy rimaa pudottaa,

en oo Elvis itsekään

[...] (Siankorvaa ja raanavettä, *H.Ö.N.Ö.* 1994)

Toisin kuin kvanttoreiden avulla yleensä, keinoilla saadaan liioittelun sijaan aikaan vähättelevää sävyä. Esimerkeissä ei tapahdu vertauksia maailmanluokan tähtiin, vaan ne ovat nöyryviä toteamuksia siitä, ettei puhuja koe itseään yhtä lahjakkaaksi kuin Brian May tai vetovoimaiseksi kuin Elvis.

Tähän liittyy käsite litoteesistä, joka on retorinen kuvio, jossa asian vastakohta kielletään. Litoteesi yhdistyy usein laimennukseen tai vähättelyyn, ja sillä on ironinen sävy. (Korhonen 2018, 160.) Huomionarvoinen seikka on myös se, että kaksi hyvin samankaltaista kohtaa esiintyy samalla *H.Ö.N.Ö.*-albumilla.

5 LOPUKSI

Tutkimukseni osoitti, että Popedan lyriikoissa esiintyy runsaasti erityyppisiä affektiivisiä ilmauksia. 106 kappaleen aineistossa joka sanoituksessa on havaittavissa affektiivisuutta, ja yleistä on eri affektiivisten keinojen päällekkäinen esiintyminen. Sanatason ilmauksia tarkastellessa yleisimmiksi keinoiksi nousevat hellittelynimet, voimasanat sekä slangisanaston käyttö. Lausetasolla puolestaan käytetyimpiä affektiivisuuden ilmaisimia ovat puhuttelun keinot sekä retoristen kysymysten esittäminen.

Affektiivisillä keinoilla ilmaistaan tunteita, ajatuksia ja asenteellisuutta, joka on olennainen osa yhtyeen musiikillista sanomaa. Sanoitustensa kautta suomirock ja ylipäänsä musiikki toimii eräänlaisena koko kansan äänitorvena. Lyriikat ovat keino sanallistaa kokemuksia ja asenteellisuutta, johon yleisö voi tarttua mukaan. Sanat voivat olla samaistuttavia, aktivoivia tai kuulijaa haastavia, ne voivat olla osa yksilön ja yhteisön identiteetin rakentamista. Affektiivisillä ilmauksilla tuodaan ilmi asenteita, mielipiteitä ja arvoja, jotka tietoisesti tai tiedostamattomasti vaikuttavat kuulijaansa.

Kattavammissa tutkimuksissa aineiston rajausta olisi mielenkiintoista laajentaa jopa koko Popedan tuotantoon, onhan kyseessä poikkeuksellisen pitkäikäinen yhtye. Popedalla on studioalbumeita neljän vuosikymmenen ajalta, ja tämän tutkielman aineisto rajautuu vain kahteen vuosikymmeneen. Aineisto pidemmältä ajanjaksolta mahdollistaisi myös ajallisesti vertailevan näkökulman: onko affektiivisyydessä tai muissa yhtyeen käyttämissä kielellisissä keinoissa tapahtunut muutoksia vuosien varrella?

Affektiivisten ilmausten suuresta esiintymismäärästä aineistossa voi tehdä johtopäätöksen, että affektiiviset keinot ovat sanoitusten kannalta merkityksellisiä ja tärkeitä. Jatkossa olisi kiinnostavaa laajentaa affektiivisuuden ja sanoitusten tutkimus koskemaan myös prosodian käyttöä. Lisäksi yksi mahdollinen jatkotutkimuksen kohde olisi identiteetin rakentuminen sanoituksissa ja affektiivisuuden rooli siinä prosessissa. Esimerkiksi manserockin tapauksessa voitaisiin tarkastella tamperelaista identiteettiä.

6 LÄHTEET

Aineistolähteet

POPEDA 1990: *Kans'an Popeda*. Poko Rekords.

POPEDA 1992: *Svoboda*. Poko Rekords.

POPEDA 1994: *H.Ö.N.Ö.* Poko Rekords.

POPEDA 1997: *500 cc*. Poko Rekords.

POPEDA 2001: *Just!* Poko Rekords.

POPEDA 2005: *Häkää!* Poko Rekords.

POPEDA 2008: *Täydelliset miehet*. Poko Rekords.

POPEDA 2011: *Voitto*. Poko Rekords.

Kirjalliset lähteet

AHONEN, PIIA 2019: Affektisuuden kielelliset ilmaisukeinot ja parisuhteen ylläpitäminen sota-ajan kirjeenvaihdossa. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-201910093773>

FORSBERG, HANNELE 2019: Paheksuntaimperatiivi – affektinen lausekonstruktio. *Virittäjä*, 123(1). <https://doi.org/10.23982/vir.59164>

HEIKKINEN, VESA 2020: Tekstianalyysi: miksi kielellisillä valinnoilla on merkitystä? Helsinki: Gaudeamus.

JUVONEN, RIITTA 2007: Suhtautumisen systematiikkaa. *Virittäjä* 111(3).

KARVINEN, KATI 2014: Affektiivisuutta voi joskus olla vaikea määritellä. Hyvää virkakieltä -palstan arkisto (2002–2014). Kotimaisten kielten keskus.

https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit_artikkelit_ja_esitelmat/hyvaa_virkakielta/hyvaa_virkakielta_-_palstan_arkisto_%282002_2014%29/affektiivisuutta_voi_joskus_olla_vaikea_maaritella

KOKKO, SUSANNA 2016: Affektiivisuuden kielellinen ilmaiseminen Oikotie Asunnot -Facebook-sivuston kommentoinnissa. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201606101869>

KONTIAINEN, VESA 2017: *Popeda: Nelkytä vuotta*. Bazar Kustannus.

KORHONEN, JARMO 2018: *Fraseologia: Kiinteiden sanayhtymien tutkimus*. Helsinki: Finn Lectura.

Popedan kotisivut 14.9.2023: <https://popeda.fi/>

Suomen etymologinen sanakirja 30.11.2023: Muka.

https://kaino.kotus.fi/suomenetymologinensanakirja/?p=article&etym_id=ETYM_acd406ab2d61f39fd7460e1e99e1e8df&word=muka%3A1 Kotimaisten kielten keskus.

Tieteen termipankki 12.9.2023: Kielitiede: affektinen ilmaus. (Tarkka osoite: [https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:affektinen ilmaus.](https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:affektinen_ilmaus))

Tieteen termipankki 22.10.2023: Kielitiede: affektisuus. (Tarkka osoite: [https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:affektisuus.](https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:affektisuus))

Tieteen termipankki 22.10.2023: Folkloristiikka: lähiluku. (Tarkka osoite: [https://tieteentermipankki.fi/wiki/Folkloristiikka:lähiluku.](https://tieteentermipankki.fi/wiki/Folkloristiikka:lähiluku))

Tieteen termipankki 24.10.2023: Kielitiede: slangi. (Tarkka osoite: [https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:slangi.](https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:slangi))

TIITTULA, LIISA 2010: Miten kirjoitustulkkaus välittää puheen affektisuutta? In N. Nissilä & N. Siponkoski (Eds.), LSP, Translation and Multilingualism, VAKKI-symposium XXX: Language and emotions (s. 326-337). http://www.vakki.net/publications/2010/VAKKI2010_Tiittula.pdf

VAINIKKA ELIISA, KANNER ANTTI, ERA RIIKKA, HARJU AULI, KOIVUNEN ANU, SEURI OLLI & MÄKELÄ EETU 2020: Kilpailukykyloikasta ruutitynnyriin: Metaforat ja affektiivisuus poliittisen kriisin journalismissa. Media & Viestinä, Vol.43 (4)

VISAPÄÄ, LAURA 2013: Itsenäiset infinitiivit affektin ja empatian konstruktioina. Virittäjä, 117(4). Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/virittaja/article/view/9465>

VISK = AULI HAKULINEN, MARIA VILKUNA, RIITTA KORHONEN, VESA KOIVISTO, TARJA RIITTA HEINONEN JA IRJA ALHO 2004: Iso suomen kielioppi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoersio, viitattu 22.10.2023. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk> URN:ISBN:978-952-5446-35-7